

voor junior onderzoekers en mensen geïnteresseerd in narratief onderzoek is gemakkelijk te antwoorden: Ja. Wil je op een aangename manier jezelf oriënteren en inspireren, dan is dit een perfect boek. Maar, verwacht je een strakke handleiding voor het onderzoeksproces en data-analyse, dan zul je ook andere bronnen moeten raadplegen.

Literatuur

Abma, T.A. (1998). Storytelling as inquiry in a mental hospital. *Qualitative Health Research*, 8(6), 821-838.

Abma, T.A. & Widdershoven, G.A.M. (2005). Sharing stories: narrative and dialogue in responsive nursing evaluation. *Evaluation and the Health Professions*, 28(1), 90-109.

McCormack, B. & McCance, T. (2006). Development of a framework for person-centred nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 56(5), 472-479.

Baart, A. & Grypdock, M. (2008). *Verpleegkunde en presentie: een zoektocht in dialoog naar de betekenis van presentie voor verpleegkundige zorg*. Den Haag: Uitgeverij LEMMA.

Is de gefundeerde theorie klaar voor de toekomst?

Reinoud Bosch

A. Bryant & K. Charmaz (Eds.). *The SAGE Handbook of Grounded Theory*. Los Angeles: Sage, 2007, 623 pagina's, ISBN 9781412923460, £ 90.00.

Veertig jaar na het verschijnen van Glaser en Strauss' klassieker *The Discovery of Grounded Theory* is het zover: het eerste handboek van de gefundeerde theorie is verschenen, onder redactie van Bryant en Charmaz. Deze redacteuren vonden elkaar in hun poging een constructivistische variant van de gefundeerde theorie te ontwikkelen (Charmaz, 2000, 2006; Bryant, 2003), en het is dan ook niet verrassend dat het handboek een overwegend constructivistisch karakter heeft. Toch bevat het handboek ook artikelen geschreven vanuit objectivistisch en hermeneutisch perspectief.

Nagenoeg alle belangrijke vertegenwoordigers van de gefundeerde theorie leveren een bijdrage. Wat hierbij opvalt, is dat ook auteurs bekend van het *Forum Qualitative Sozialforschung* aanwezig zijn. Hiermee geeft het handboek een aanzet tot een constructieve dialoog tussen de Amerikaanse variant van de gefundeerde theorie die voornamelijk op het pragmatisme is gebaseerd, en de Duitse variant die door de hermeneutiek is beïnvloed. Deze ontwikkeling is mijns inziens zeer gunstig voor de toekomst van de gefundeerde theorie. Maar dan moet nog wel wat duidelijker worden aangegeven waar nu precies de grenzen van het constructivisme liggen; met andere woorden: Waarop is de gefundeerde theorie nou precies gefundeerd? En welke gevolgen heeft dat voor de toekomst van de gefundeerde theorie?

De opbouw van het boek

Het handboek bestaat uit een inleiding en zes delen met in totaal 27 artikelen. In hun inleiding onderscheiden Bryant en Charmaz drie hoofdversies van de gefundeerde theorie: de Glaseriaanse, de Strauss en Corbin-school en de Constructivistische school. Wat deze scholen precies verbindt, wordt door Bryant en Charmaz in het vage gelaten, maar dit lijkt mij onterecht. In een interview uit 1994 stelt Strauss namelijk dat iedere toepassing van de gefundeerde theorie gekenmerkt wordt door drie essentiële elementen: vergelijkingen, theoretische codering en *theoretical sampling* (Legewie & Schervier-Legewie, 2004).

In het eerste deel van het handboek worden de *oorsprong en de geschiedenis* van de gefundeerde theorie besproken. Bryant en Charmaz beschrijven hoe de epistemologische visie van belangrijke vertegenwoordigers van de gefundeerde theorie is verschoven van het positivisme/objectivisme van Glaser en Strauss naar het constructivisme. Star biedt in dit deel een persoonlijk relaas van haar ontwikkeling tot gefundeerd theoretica waarbij ze een boeiende uiteenzetting biedt van de rol van emoties, zelfbeeld, en relaties tijdens het coderingsproces.

Deel 2 van het handboek is gewijd aan een discussie van *formele gefundeerde theorie*. Dit deel bevat onder meer een artikel van postmoderniste Kearney waarin formele gefundeerde theorie wordt vergeleken met (kwantitatieve) meta-analyse en verschillende vormen van (kwalitatieve) meta-synthese.

In het derde deel wordt de *praktische toepassing* van de gefundeerde theorie besproken. Dey en Kelle geven hierin aan dat categorieën afhankelijk zijn van het theoretische perspectief van de onderzoeker. Reichertz bespreekt het belang van abductie – het zoeken van een theorie die een verklaring kan bieden voor een (potentieel uniek) gegeven (Maso & Smaling, 1998) – en de rol die twijfel, onzekerheid, angst, handelingsdruk, en meditatie hierbij spelen. Morse, Lempert en Holton bieden praktische aanwijzingen voor *theoretical sampling*, het schrijven van memo's, en het coderingsproces.

Het vierde deel bevat artikelen die ingaan op *praktische kwesties*. Hesse-Biber bespreekt hier uitdagingen voor het onderwijzen van de gefundeerde theorie: Hoe kan kwalitatief onderzoek worden onderscheiden van kwantitatief onderzoek? Hoe kan worden omgegaan met het bestaan van verschillende scholen van de gefundeerde theorie? Hoe kan de rol van bestaande theorie worden uitgelegd? Hoe kunnen studenten de benodigde competenties ontwikkelen? Welke rol kan software spelen? Hoe moet worden omgegaan met verschillende visies in vakgroep en universiteit?

In deel vijf wordt de gefundeerde theorie in een breder *methodologisch kader* geplaatst. In dit zeer interessante deel benadrukken Clarke en Friese het belang van een holistische benadering; geeft Dick aan dat gefundeerde theoretici van actietheoretici kunnen leren hoe informant(en) in het onderzoek kunnen worden betrokken en hoe actie kan worden ondernomen; en zien Olesen, Gibson en Denzin mogelijkheden voor het inbrengen van reflexiviteit en ethiek in de gefundeerde theorie.

Het laatste deel plaatst de gefundeerde theorie in de context van de *sociale theorie*. Mruck en Mey bespreken verschillende invloeden op de onderzoeker en manieren om op die invloeden te reflecteren; Hildenbrand geeft aan dat in de gefundeerde theorie sociale structuren als continu veranderlijk worden beschouwd; en Locke legt uit dat bij abductie zowel een gecontroleerde rationele gedachtegang is vereist als spontaan en creatief giswerk. Tot besluit geeft Strübing aan hoe de gefundeerde theorie is gebouwd op een aantal inzichten van het pragmatisme:

- het processuele karakter van het sociale leven zoals benadrukt door James en Dewey;
- de afhankelijkheid van 'data' van het perspectief van de onderzoeker zoals aangegeven door Mead;
- de processuele en perspectieafhankelijke aard van theorie zoals bevat in Blumers begrip van *sensitizing concept*;
- het belang van abductie voor theorieontwikkeling zoals uitgewerkt door Peirce;
- en het iteratieve probleem-oplosmodel gepresenteerd door Dewey.

Op naar een glanzende toekomst?

Het belangrijkste aspect van dit handboek is naar mijn mening dat een brug wordt geslagen tussen de Amerikaanse en de Duitse tradities van de gefundeerde theorie. De sterke formalisering van onderzoeksstappen in de Amerikaanse traditie heeft geleid tot een doorslaand succes van de gefundeerde theorie. Tegelijkertijd is er binnen de Amerikaanse traditie een onproductieve strijd gaande tussen de positivistische/objectivistische Glaseriaanse en de constructivistische varianten die in de Duitse traditie grotendeels wordt vermeden. Zo schrijft Strübing dat de keuze tussen objectivistische en constructivistische gefundeerde theorie kan worden opgeheven als het belang van openheid en weerstand tijdens het funderingsproces wordt erkend. In zijn visie leidt openheid in het onderzoeksproces tot het ervaren van weerstand waaraan een betekenis wordt toegekend die functioneert als fundering voor de uiteindelijke theorie.

Als openheid en weerstand dan de fundering kunnen bieden voor de gefundeerde theorie, waaruit bestaat die weerstand dan precies? De theorieafhankelijkheid van gegevens impliceert dat weerstand niet *uitsluitend* gelegen is in een potentiële externe realiteit, maar dat het *subjectieve* perspectief van de onderzoeker ook daaraan bijdraagt. Je zou dus kunnen zeggen dat die weerstand een soort 'subjectieve objectiviteit' vormt, met vaak een tijdelijk karakter. Interessant is dan de vraag wat dat gemengde karakter van die weerstand zou kunnen betekenen voor de rol van bestaande theorie in de gefundeerde theorie. Als bestaande (ongefundeerde) theorie als component van weerstand toch al vanaf de beginfase van het onderzoek wordt meegenomen in de processen van vergelijking, theoretische codering, en *theoretical sampling*, waarom dan niet een versie van de gefundeerde theorie waarin meer ruimte is voor het meenemen van theorieën die weliswaar relevant zijn voor het betreffende onderzoek, maar waarvoor het moeilijk is gegevens in het betreffende onderzoek te vinden? Waarom niet de resultaten van kwantitatief onderzoek als bouwstenen meegenomen in het proces van theorieontwikkeling? Zo ligt de weg voor het gebruik van de essentiële elementen van de gefundeerde theorie als omvattende *mixed method* en

voor het analyseren van situatieoverstijgende macrovraagstukken ineens wagenwijd open.

Bij deze verdere uitwerking leidt de visie van Strübing dus niet alleen tot een opheffing van de tegenstelling tussen objectivistische en constructivistische gefundeerde theorie, maar ook tot een erkenning van de alomvattende rol van (ongefundeerde) theorie tijdens het onderzoeksproces. Een omarming van die alomvattende rol van theorie biedt grote kansen voor de toekomst van de gefundeerde theorie.

Tot besluit

De brug die in het handboek wordt geslagen tussen de Amerikaanse en de Duitse varianten van de gefundeerde theorie verdient het om verder te worden uitgebouwd. Wat te denken van de overeenkomst tussen de iteratieve perspectiefafhankelijke benadering van de gefundeerde theorie en de hermeneutische cirkel? Wat te denken van de overeenkomsten en verschillen met de ideeën en het werk van Schleiermacher, Dilthey, Weber, Simmel, Mannheim, Husserl, Heidegger, Jaspers, Gadamer, Habermas, Oevermann, en Soeffner? Daar valt nog heel wat te ontdekken... De bijdragen van de auteurs bekend van het *Forum Qualitative Sozialforschung* maken dit handboek dan ook zeer interessant, en Bryant en Charmaz verdienen hiervoor de grootst mogelijke lof. Op naar de toekomst!

Literatuur

- Bryant, A. (2003). A constructive/ist response to Glaser. *Forum Qualitative Sozialforschung*, 4(1), art. 15.
- Charmaz, K. (2000). Grounded theory: objectivist and constructivist methods. In N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (second edition) (pp. 509-535). Thousand Oaks: Sage.
- Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory: a practical guide through qualitative analysis*. Los Angeles: Sage.
- Legewie, H. & Schervier-Legewie, B. (2004). Research is hard work, it's always a bit suffering. Therefore on the other side it should be fun. Anselm Strauss in conversation with Heiner Legewie and Barbara Schervier-Legewie. *Forum Qualitative Sozialforschung*, 5(3), art. 22.
- Maso, I. & Smaling, A. (1998). *Kwalitatief onderzoek: praktijk en theorie*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.